

УДК 378.147+78:78–029:7

О. Р. Новська

ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний
університет імені К. Д. Ушинського»

ORCID ID 0000-0002-1396-4381

DOI 10.24139/978-617-7487-53-0/2019-01-02/023-031

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПРОЕКТНОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Стаття присвячена розгляду наукового феномену проектного мислення в контексті фахової підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. Визначено сутність, специфіку й компонентну структуру проектного мислення. Окреслено методологічні підходи, взаємозв'язок яких забезпечує будування стратегії формування проектного мислення студентів. Обґрунтовано педагогічні принципи, впровадження яких у фахову підготовку сприяє формуванню проектного мислення майбутніх учителів музичного мистецтва.

Ключові слова: мислення, проект, проектування, проектне мислення, фахова підготовка вчителя музичного мистецтва, акмеологічний підхід, особистісно-діяльнісний підхід, креативний підхід.

Постановка проблеми. У сучасних умовах стратегічного курсу українського суспільства на інтеграцію в європейський простір чітко визначилася потреба в мобільних, адаптивних, креативних, конкурентоспроможних фахівцях, готових до вимог і викликів Нової української школи. Освіта як фактор розвитку особистості має відповідати названим вимогам і бути налаштована на підвищення якості, модернізацію існуючих освітніх програм, пошук продуктивних суб'єктно-розвивальних технологій, що спрямовані на оптимізацію фахового навчання майбутніх спеціалістів, зокрема вчителів музичного мистецтва як носіїв культурної суспільної парадигми світосприйняття. Проектні освітні технології завдяки високому розвивальному потенціалу й високому рівню суб'єктного включення всіх учасників навчального середовища дають змогу трансформувати процес освіти в особистісно-діяльнісний чинник саморозвитку й самовдосконалення, на що неодноразово вказували науковці (В. Безрукова, В. Беспалько, О. Генісаретський, М. Горчакова-Сибірська, О. Заїр-Бек, І. Колесникова, Г. Муравйова, Д. Новікова, О. Прикот, В. Сластьонін та ін.).

Метод проекту не є новим у полі педагогічних наук. Теоретичного обґрунтування та поширення проектування набуває ще на початку ХХ століття на основі досліджень американського філософа та педагога Дж. Дьюї, якій вважав, що освіта повинна не стільки надавати знання, скільки розвивати здатність учня вирішувати свої проблеми, жити в

навколишньому світі, самостійно набувати необхідну для цього інформацію. У цей період уперше проект розглядають як метод навчання, який, з одного боку, передбачає використання різних методів, а з іншого – інтеграцію знань та умінь із різних галузей. В основі методу проекту лежить розвиток творчих, когнітивних, оцінювальних та організаційних здібностей (Буйницька, 2012). Такі характеристики методу проекту роблять його ефективним і сучасним у освітніх умовах сьогодення, на що вказується в методологічних засадах Нової української школи. Відповідно, актуальним стає питання формування особливого типу творчого мислення педагога – проектного мислення, що включає в себе ставлення до проектної діяльності, орієнтованість на використання даного методу, результативна націленість, системність використання проектних технологій у професійній діяльності.

Аналіз актуальних досліджень. Проектування як унікальний вид розумової діяльності був предметом наукових досліджень О. Генісаретського, В. Розіна, Г. Щедровицького та ін. Дослідженню проектного мислення як елементу інноваційної культури педагога приділяли увагу Ю. Веселова, І. Зімня, О. Кравцов, В. Сидоренко та ін. Згідно із сучасними дослідженнями, можна встановити, що на шляху опанування проектною діяльністю значної актуальності набуває такий феномен як проектна культура. Дослідники визначають її як рівень системного проектного мислення, світогляду та осмислення світу. Проектна культура відображує творчі здібності особистості, які реалізуються в процесі осягнення певного виду діяльності (на основі практичного переломлення отриманих знань) і дозволяють створювати щось нове в матеріальному, духовному, культурному контекстах (Шеховцова, Ашерев, 2008). Введення в практику підготовки майбутніх фахівців проектування сприяє початку позитивних змін в особистості в усіх сферах її життєдіяльності (Гречка, Нікітенко, Осіпова, 2017). Разом із тим у роботах науковців ще не достатньо вивченим залишається феномен проектного мислення, зокрема в контексті фахової підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Отже, актуальність проблеми й недостатність її теоретичної та методологічної розробленості зумовлюють визначення **мети** даної статті: наукове обґрунтування методологічних підходів і принципів формування проектного мислення майбутніх учителів музичного мистецтва.

Методи дослідження: аналіз, синтез, узагальнення, екстраполяція, систематизація, порівняння, конкретизація.

Виклад основного матеріалу. З філософської точки зору проектування слід розглядати як творчу діяльність людини, яка сприяє її особистісному та професійному розвитку. Це будь-яка форма створення уявного прообразу певного об'єкта або явища. Результатом проектування є проект – завершена форма, яка дає можливість оцінити якість і результат, та є перетворювальною для всіх учасників.

Діяльність із розробки проекту, як певного неіснуючого явища, потребує в суб'єктів формування особливого, унікального виду творчого мислення – проектного мислення. У широкому розумінні воно характеризується здатністю уявити об'єкт проектування відразу в декількох контекстах і скласти його цілісний образ, продумувати майбутнє, використовуючи для цього нові розумові конструкції та переструктурування інформації про об'єкт. Характеристиками такого мислення виступають креативність як здатність породжувати нові ідеї, методи й підходи; критичність як схильність до оціночної позиції та вибору найбільш продуктивних варіантів; латеральність як спроможність до продукування паралельно різних ідей.

Проектне мислення в контексті фахової підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва можливо розглядати як інтелектуальну основу індивідуалізації процесу освіти. Володіючи таким видом мислення, майбутній фахівець отримує можливість творчо підходити до розробки власних професійних педагогічних методів, прийомів і технологій, які будуть відрізнятися креативним, інноваційним характером, гнучкістю та націленістю на самореалізацію всіх учасників художньо-педагогічної комунікації. Проектне мислення є підґрунтям становлення проектної культури майбутнього вчителя.

Проектне мислення – це унікальна якість учителя музичного мистецтва. Розвинене проектно мислення дає змогу наблизити процес осягнення творів мистецтва до потреб молоді XXI століття, які визначаються інтенсифікацією використання цифрових та інтернет технологій. Фахівець, який володіє проектними технологіями, реалізує ідею особистісно націленої, творчо-діяльнісної мистецької педагогіки, яка спирається на використання сучасних технічних засобів, групову активність, мобільність, створення інноваційного розвиваючого навчального середовища.

Т. Селіванова визначає перелік умінь, які властиві особистості з розвиненим проектним мисленням: уміння планувати діяльність, уміння орієнтуватись в умовах, які швидко змінюються, уміння прогнозувати ситуацію та результати діяльності, уміння формулювати чіткі цілі й визначати задачі, уміння самоконтролю та самокорекції, уміння здійснювати професійну рефлексію протягом усього процесу роботи над проектом (Селіванова, 2003).

Компонентна структура проектного мислення поєднує в собі такі складові: мотиваційно-вольовий компонент (передбачає активізацію мотиваційної сфери майбутніх фахівців, активізує позитивне ставлення до творчої самореалізації через активну інноваційну діяльність, сприяє розвитку вольових якостей – цілеспрямованості, дисциплінованості, витримки, необхідної для діяльності музиканта); когнітивно-стратегічний компонент (забезпечує успішність конструктивно-проектної, аналітико-синтетичної активності суб'єкта в процесі опанування музичного твору та

його художньо-педагогічної інтерпретації, реалізує системний підхід до роботи художньою інформацією та дозволяє будувати унікальні траєкторії та стратегії педагогічного процесу); креативно-діяльнісний компонент (відповідає за створення нового художньо-педагогічного продукту, оригінального, ефективного для вирішення поставлених завдань) і рефлексивно-прогностичний компонент (передбачає здійснення рефлексивної оцінки процесу проектної діяльності протягом усіх її етапів, забезпечує адекватне розуміння власних можливостей і наявних ресурсів, здатність оцінювати свій проект у процесі його підготовки на предмет ефективності з метою своєчасної корекції).

Формування проектного мислення потребує виявлення й реалізації певної обґрунтованої стратегії. Така стратегія будується на основі методологічних підходів і педагогічних принципів, реалізація яких у процесі фахової підготовки сприятиме ефективному й успішному формуванню проектного мислення студентів. Методологічною основою формування всіх компонентів проектного мислення майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі фахової підготовки доцільно визначити комплекс із трьох підходів: акмеологічного, особистісно-діяльнісного та креативного.

Акмеологічний підхід у контексті нашого дослідження розглядається як актуальна стратегія підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва до інноваційного самоперетворення в контексті обраного фаху. Як відомо, акмеологія вивчає розвиток особистості, досягнення нею найвищого можливого рівня в процесі діяльності, удосконалення здібностей (Антонова, 2011). Акмеологія покликана визначати перспективні та інноваційні шляхи реформування вищої освіти, досягнення фахівцями вершин професіоналізму. Акмеологічні дослідження синтезують практичний досвід і теоретичні напрацювання філософії, генетики, соціології, психології та інших антропоцентричних наук із метою систематизації засад розвитку людини.

З позиції акмеологічного підходу формування проектного мислення майбутнього викладача музичних дисциплін – це процес надання йому потреби й ресурсів для якісного вдосконалення педагогічних процесів, актуалізації його націленості на самовдосконалення та повну реалізацію творчого потенціалу. Акмеологічний підхід до проблеми формування проектного мислення в процесі навчальної діяльності обґрунтований тим, що саме проектна діяльність, на відміну від традиційної системи викладання, беручи за основу стратегічне планування, сприяє найповнішому розкриттю сутнісних сил самими студентами, актуалізації потреби рухатися до досконалості в обраній професійній сфері, уявленню й розробці шляхів досягнення ідеального професійного майбутнього.

Особистісно-діяльнісний підхід до освітнього процесу має на увазі створення таких умов для студента, які сприятимуть розвитку його як

гармонійної, досконалої, успішної, компетентної та конкурентоспроможної особистості. Означений підхід, вказує С. Безбородих, забезпечує запроєктований рівень розвитку педагога (Безбородих, 2013). М. Кузнєцов підкреслює, що особистісно-діяльнісний підхід – це соціокультурний механізм особистісного становлення, «створення людини в індивіді» (Кузнєцов, 2000).

Проектна діяльність, безумовно, вимагає впровадження особистісно-діяльнісного підходу до фахової підготовки вчителя музичного мистецтва. Адже проектування (навіть якщо воно здійснюється у груповій формі) – це діяльність особистісна, яка спирається на інтереси та потреби кожного, бере за основу його досвід, знання, особливості. При цьому, формування проектного мислення не відбувається в теорії. Особистісно-діяльнісний підхід трансформує процес формування проектного мислення майбутніх фахівців на процес індивідуального саморозвитку та творчої самореалізації студента під час професійно спрямованої проектної діяльності.

З особистісно-діялісним підходом пов'язаний креативний підхід. Він є одним із визначних у контексті розуміння мистецької освіти й забезпечує розвиток пізнавальної активності, самостійності та ініціативності студентів, а також реалізацію їхнього творчого потенціалу. В основі мистецько-педагогічних процесів лежить художньо-творча діяльність, а проектне мислення майбутнього вчителя музичного мистецтва є творчою властивістю особистості. Крім того, усі сфери діяльності педагога вимагають сформованості високого рівня креативності через різноманітність педагогічних ситуацій і нешаблонність процесу художньо-педагогічної комунікації.

Як вказує І. Кукуленко-Лук'янець, креативний підхід спрямовує мислення на творчість і активізує унікальні особистісні прояви людини, змушуючи її відходити від шаблонів, стереотипів. У таких умовах трансформуються і знання, і досвід, у результаті чого в студентів виникає надситуативна (Кукуленко-Лук'янець, 2003). Отже, креативний підхід до формування проектного мислення дозволяє відходити від звичних схем вирішення фахових проблем, шукати нову, незвичну стратегію поведінки в умовах заданої ситуації.

Окрім наукових підходів, у якості методологічного підґрунтя формування проектного мислення майбутніх учителів музичного мистецтва визначимо принципи. Ми розглядаємо принципи як систему базових вимог до фахової підготовки, дотримання яких дозволяє досягти поставленої мети. Організація фахової підготовки, спрямованої на формування проектного мислення майбутніх учителів музичного мистецтва ґрунтується на принципі особистісно-професійної трансформації, принципі прогностичності, а також принципі культурної та професійної відповідності.

Принцип особистісно-професійної трансформації полягає в тому, що отримані знання в процесі впровадження проектних форм навчання трансформуються в практичні уміння, а вміння – у фахові компетентності, зорієнтовані специфікою музично-педагогічної діяльності на умовах набуття мистецького досвіду й поступової трансформації особистісних якостей, необхідних для успішної діяльності в галузі музичного мистецтва згідно з вимогами суспільства до фахівців музично-педагогічної освіти.

Принцип прогностичності зумовлюється тим, що проектування і, відповідно, проектне мислення за своєю сутністю орієнтоване на майбутнє й у такому контексті дозволяє визначати будь-який проект як поступове здійснення задуму й досягнення цього майбутнього.

Принцип культурної та професійної відповідності заснований на тому, що результат проектування повинен відповідати певним культурним нормам, культурному середовищу, в якому перебувають учасники проекту. Проектне мислення формується в художньо-практичній діяльності, відтак зміст формувальних процедур має відповідати професійній специфіці підготовки вчителя музичного мистецтва.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, формування проектного мислення, як стратегічно-творчої якості майбутнього вчителя музичного мистецтва, має велике значення в контексті підвищення якості його фахового розвитку. Методологічною основою формування всіх компонентів проектного мислення майбутніх учителів музичного мистецтва в процесі фахової підготовки визначено акмеологічний, особистісно-діяльнісний та креативний підходи, а також принципи особистісно-професійної трансформації, прогностичності, культурної та професійної відповідності. Перспективи подальших наукових розвідок полягають у розбудові, на основі обґрунтованих методологічних засад, методико-технологічного забезпечення формування проектного мислення майбутніх учителів музичного мистецтва у вигляді поетапної методики.

ЛІТЕРАТУРА

- Антонова, О. Є. (2011). Акмеологічний підхід до визначення сутності педагогічної обдарованості. *Акмеологія – наука XXI століття: матеріали III Міжнар. наук.-практ. конфер.* К.: Київськ. ун-т імені Бориса Грінченка, С. 17-21.
- Безбородих, С. М. (2013). Особистісно-діяльнісний підхід у розвитку конкурентоспроможного педагога. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*, 28, 19-21.
- Буйницька, О. П. (2012). *Інформаційні технології та технічні засоби навчання.* К.: Центр учбової літератури.

- Гречка, Ю. Є., Нікітенко, К. Г., Осіпова, Л. Д. (2017). Управління проектами як нова філософія проектного інноваційного мислення у добу глобалізації та інформаційного суспільства. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*, 69 (1), 57-63.
- Кузнецов, М. Є. (2000). *Педагогічні засади особистісно-орієнтованого освітнього процесу в школі*. Новокузнецьк.
- Кукуленко-Лук'янець, І. В. (2003). *Психологічні засади особистісно-креативного підходу в навчанні студентів університету (на матеріалі іноземної мови)* (автореф. дис. ... канд. психол. наук). М.
- Селиванова, Т. В. (2003). *Формирование проектного мышления учителя изобразительного искусства на основе информационных технологий* (дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08). Москва.
- Шеховцова, В. И., Ашероф, А. Т. (2008). *Определение уровня проектной культуры*. Харьков: УИПА.

РЕЗЮМЕ

Новская Е. Р. Методологические основы формирования проектного мышления будущих учителей музыкального искусства.

Данная статья посвящается научной разработке проблемы проектного мышления в контексте профессиональной подготовки будущих учителей музыкального искусства. Цель статьи определена как научное обоснование методологических подходов и принципов формирования проектного мышления будущих учителей музыкального искусства. В статье используются теоретические методы научного исследования, такие как: анализ, синтез, обобщение, экстраполяция, систематизация, сравнение, конкретизация.

Проектное мышление в контексте профессиональной подготовки будущего учителя музыкального искусства рассматривается как интеллектуальная основа индивидуализации процесса образования. Проектное мышление является основой становления проектной культуры будущего учителя. Компонентная структура проектного мышления включает в себя следующие составляющие: мотивационно-волевой компонент (активизирует положительное отношение к творческой самореализации через активную инновационную деятельность); когнитивно-стратегический компонент (аналитико-синтетическая активность субъекта в процессе освоения музыкального произведения, уникальные траектории и стратегии педагогического процесса); креативно-деятельностный компонент (отвечает за создание нового художественно-педагогического продукта, оригинального, эффективного для решения поставленных задач); рефлексивно-прогностический компонент (рефлексивная оценка процесса проектной деятельности в течение всех ее этапов, обеспечивает адекватное понимание собственных возможностей и имеющихся ресурсов с целью своевременной коррекции).

Автором обосновывается стратегия формирования проектного мышления будущих учителей музыки строится на основе методологических подходов и педагогических принципов, реализация которых в процессе профессиональной подготовки будет способствовать эффективному и успешному формированию проектного мышления студентов. Методологической основой формирования всех компонентов проектного мышления являются акмеологический, личностно-деятельностный и креативный подходы, а также: принцип личностно-профессиональной трансформации, принцип прогнозируемости, принцип культурного и профессионального соответствия.

Перспективы дальнейшего научного исследования затронутой проблемы заключаются в развитии, на основе обоснованных методологических подходов и принципов, методико-технологического обеспечения формирования проектного мышления будущих учителей музыкального искусства посредством поэтапной методики.

Ключевые слова: *мышление, проект, проектирование, проектное мышление, профессиональная подготовка учителя музыкального искусства, акмеологический подход, личностно-деятельностный подход, креативный подход.*

SUMMARY

Novska O. R. Methodological foundations of formation of future musical art teachers' project thinking.

The article is devoted to the scientific development of the problem of project thinking in the context of future musical art teachers' professional training. The purpose of the article is defined as scientific justification of methodological approaches and principles of the formation of project thinking of future musical art teachers. The article uses such theoretical methods of research as analysis, synthesis, generalization, extrapolation, systematization, comparison, and concretization.

Project thinking in the context of professional training of a future musical art teacher is considered as the intellectual basis for individualization of the educational process. Project thinking is the basis for the development of the project culture of the future teacher. The component structure of project thinking includes the following components: motivational-volitional component (activates a positive attitude towards creative self-realization through innovative activity); cognitive-strategic component (analytical and synthetic activity of the subject in the process of mastering the musical work, unique trajectories and strategies of the pedagogical process); creative-activity component (responsible for creating of a new artistic-pedagogical product, original, effective for solving tasks); reflexive-prognostic component (reflexive assessment of the project activity process during all its stages, provides an adequate understanding of one's capabilities and available resources for the purpose of timely correction).

The author substantiates the strategy for the formation of future music teachers' project thinking based on methodological approaches and pedagogical principles, implementation of which in the process of training will contribute to the effective and successful formation of students' project thinking. The methodological basis for the formation of all components of project thinking is acmeological, personal-activity and creative approaches, as well as the principle of personal-professional transformation, the principle of predictability, the principle of cultural and professional correspondence.

The prospects for further research of the specified issue are development, on the basis of substantiated methodological approaches and principles, of methodological and technological support for the formation of project thinking of future musical art teachers by means of a phased methodology.

Key words: *thinking, project, projecting, project thinking, professional training of a musical art teacher, acmeological approach, personal-activity approach, creative approach.*